

ДРАГАН Ж. СТАНАР*

Факултет за међународну политику и безбедност
Београд

УДК 323(497.11):355.1

Прегледни рад
Примљен: 29.04.2020
Одобрен: 22.05.2020
Страна: 401-413

ПОЛИТИЧКА КОРЕКТНОСТ У ВОЈНИЧКИМ ЧИЗМАМА – ЕТИЧКИ ИЗАЗОВИ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ ПРИНЦИПА ЈЕДНАКОСТИ ИСХОДА У ВОЈСЦИ**

Сажетак: Овај рад настоји испитати и објаснити етичке изазове и моралну оправданост имплементације принципа једнакости исхода у специфичној друштвеној институцији војске. Аутор идентификује и дефинише различите идеје једнакости и анализира њихову моралну оправданост из две основне етичке перспективе – деонтолошке и утилитаристичке, а затим указује на феномен политичке коректности у савременим либералним демократијама који укључује идеју једнакости исхода. Једнакост исхода подразумева негацију једнакости шанси, и настоји гарантовати једнаку заступљеност и једнак успех свих идентитета у свим пољима, који се реализује креирањем минималних квота. Анализом импликација употребе принципа једнакости исхода и имплементације минималних квота за различите идентитетске групе у институцији војске, овај рад настоји показати његову моралну неоправданост, као и штетност поступања мотивисаног политичком коректношћу у овом контексту. Додатно, аутор критикује и део заједнице у оквиру друштвених наука, које налази директно одговорним за креирање политичко-идеолошког наратива који инсистира на политичкој коректности у виду једнакости исхода.

Кључне речи: војска, једнакост, једнакост исхода, једнакост шанси, политичка коректност, морална оправданост, квоте

Увод

Водећи рачуна да не упадне у опасну замку линеарно-прогресивистичке перспективе историје и свесно одолевајући заводљивом зову сирена историјског оптимизма, велики део човечанства је данас ипак приморан стварношћу да призна да живот никада у историји није био удобнији, дужи, здравији, праведнији, итд. Свакако, модерно друштво ни у ком случају не представља уто-

---

* draganstanar@yahoo.com

** Чланак је настао као резултат рада на научном пројекту Војне академије Универзитета одбране „Војска у политичком систему Србије“, који финансира МОРС (број пројекта ВА-ДХ/1/19-21).

пију, нити смо на било који начин стигли до Фукујаминог краја историје, али готово по свим параметрима¹ оно је драстично боље за живот појединца од било ког друштва које налазимо у историји. Ова чињеница нас никако не сме уљуљкати у веровање да је „посао завршен“; напротив, она нам мора служити као охрабрење у даљем и снажнијем напору да побољшамо друштво у ком живимо и које остављамо поколењима. Једна од фокалних тачака борбе за даље унапређење квалитета живота сваког појединца, али и друштва у глобалу, у XXI веку јесте једнакост свих људских бића. Борба за једнакост свих људи наравно није новина нашег доба², али нам данашње савремене демократије, укључујући ту и модерно српско друштво, и њихови механизми омогућавају да квалитетније сагледамо проблеме и да оптимално приступимо њиховом решавању. У складу са тим, проблем неједнакости³ данас се мора испитати суштински, детаљно и рационално, како бисмо снагом демократских институција и процеса направили додатне кораке ка решењу датог проблема.

Први корак у овом напору био би дефинисање једнакости и испитивање њене моралне вредности. Затим, испитивање оправданости и корисности имплементације одлука и мера мотивисаних политичким сензибилитетом ка одређеним формама једнакости на специфичне институције у оквиру демократских друштава које почивају на јединственим институционалним културама, као што је војска. Коначно, утврђивањем моралне (не)оправданости имплементације мера одређене форме једнакости деривираних из политичке идеологије у институцију војске, можемо дефинисати оптималан приступ проблему неједнакости у тој институцији.

Важно је подвући да првенствени циљ овог рада није дубинска анализа концепта једнакости исхода који се интензивно примењује у западним демократијама у последњих тридесетак година и који се „прелива“ у апсолутно сваки аспект живота, нити критика политичке коректности као идеолошког феномена у демократијама. Уместо тога, рада представља анализу етичких изазова и моралне оправданости имплементације принципа јединства исхода на институцију војске, што је од нарочитог значаја за Војску Србије у модерном српском демократском друштву, које све чешће нагиње ка либералном курсу.

Каква је једнакост којој тежимо?

Изузетно је тешко данас пронаћи озбиљног аутора, па чак и озбиљног човека уопште, који би се успротивио идеји једнакости у друштву, једнакости

¹ Било да поредимо стандард живота, здравље, сиромаштво, мир, неједност, егзистенцијалне претње или нешто друго, модерна друштва у сваком погледу надмашују сва претходна (Pinker, 2018). Наравно, наше доба није лишено изазова и опасности, од којих процес глобализације, нуклеарна енергија и загађење представљају највеће.

² Чак се може дискутовати о томе да је борба за једнакост људи у корену сваке друштвене позитивне промене.

³ Појам друштвене неједнакости је слојевит, комплексан и вишезначан проблем, који обликује добар део друштвене стварности (Кајтез, 2019:691-702)

у политичком деловању, једнакости у друштвеним институцијама. Вредновање и тежња једнакости саливене су у сам темељ модерних демократских друштава, а „идеја да сви треба да буду једнаки у неком погледу је неконтраверзна“ (Knight, 2009: 328) и чини се општеприхваћена у политичком и социјалном демократском дискурсу XXI века. Међутим, идеја једнакости није ендемска идеја демократије, нити је ексклузивна тековина нашег доба – кроз целокупну људску историју, „свака нормативна теорија друштвеног уређења које је уопште издржала тест времена изгледа да захтева једнакост *нечега* – нечега што се сматра посебно важним у тој теорији“ (Sen, 1992:12). Веома неконтраверзна идеја једнакости нас изненада суочава са веома контраверзним питањем дефинисања *једнакости чега*?

Први је облик идеје једнакости свих људи формиран јудео-хришћанском идејом једнакости пред Богом (*equality before God*), у којој је почетна премиса да су сви људи креирани по божјој слици. Идеја једнакости пред Богом заправо представља извор формирања концепта једнакости пред законом у модерним демократијама, који има историјски дубок корен у западној јудео-хришћанској цивилизацији. Идеја једнакости пред Богом доживела је своју најпрогресивнију и најплеменитију артикулацију кроз концепт једнакости шанси (*equality of opportunity*), који је носећи стуб и витално ткиво идеје меритократије, једне од супстанцијалних идеја демократије. Меритократија, као облик „владавине“⁴ заснован на заслугама, способностима и квалитету нужно захтева једнакост шанси, јер само и једино уколико сви појединци имају једнаке шансе да остварују циљеве које самостално постављају, друштво ће истински водити они који то највише заслужују, искључиво својим талентима и способностима, а не „рођењем, националношћу, бојом, религијом, полом, или било којом другом ирелевантном карактеристиком“ (Friedman and Friedman, 1980:132). Једнакост шанси стога истински представља једно од највреднијих и најузвишенијих достигнућа људске цивилизације, и интегрални део свих савремених политичких система и идеологија које претендују да буде праведне, али и успешне. Она сама по себи, наравно, није довољна за друштво истинске једнакости, али је први и нужан степен ка изградњи таквог друштва.

Међутим, у другој половини XX века, у деловима западних либералних друштава, дошло је до парадигматске промене схватања појма једнакости, и редефинисања одговора на проблематично питања – једнакости чега? Уместо једнакости шанси, успостављен је нови концепт једнакости исхода (*equality of outcome – equity*), деривиран из тврдње да је једнакост шанси „само химера ако она не остварује једнакост исхода“ (Philips, 2004:8), тј. једнаке резултате за све, са акцентом на поља дистрибуције прихода, активности и занимања. Једнакост исхода претпоставља да је једино оправдано и праведно да у друштву *сви* постигну *исте* резултате, тј. исходе, а да је просто давање једнаке шансе свима или немогуће или недовољно добро. Ова идеја фондирана је на логички нааснованој претпоставци да је исход мерило шанси, тј. да „уколико је исход

⁴ Меритократија не имплицира само политичку власт, већ моћ и легитимитет одлучивања у свим аспектима друштва.

неједнак, можемо бити разумно сигурни да су и шансе биле неједнаке“ (Ibid:13). Ни на који начин из премисе да су резултати различити не мора да следи, а свакако није тачно да „разумно сигурно“ следи, да су и шансе биле неједнаке. Без обзира на који активност или аспект друштва применимо ову логику, лако можемо испитати њену неоснованост – од најбаналнијих људских активности до кључних друштвених процеса. Постоји огроман број објективних и субјективних фактора који утичу на то да појединци са оквирно, или чак потпуно, истим шансама остваре потпуно неједнаке и различите резултате – степен мотивисаности за исход, степен заинтересованости за активност, когнитивне и емотивне предиспозиције, карактерне инклинације, психо-физичке способности, културна матрица, снага воље и степен самопоуздања, немогућност контроле објективних догађаја у окружењу (срећа), итд. Листа фактора који утичу на могућност остваривања различитих резултата особа са истим почетним шансама је готово бесконачна. Иако је стварност увек саткана од широке комбинације готово бесконачног броја фактора, понекад је довољно да само један једини фактор директно утиче на остваривање потпуно различитих (а тиме и неједнаких) резултата појединаца. Уколико је пак недовољно разарађен механизам остваривања једнаких шанси, што је веома често случај чак и у најразвијенијим демократијама данашњице, решење је потребно тражити у мењању и прилагођавању система како би боље имплементирао једнакост шанси, а не у увођењу неког новог принципа једнакости који је базиран на очигледно погрешној претпоставци.

Штавише, не само да идеја једнакости исхода почива на логичкој грешци у закључивању (да неједнаки исходи нужно имплицирају неједнаке шансе), већ је она директно супротстављена принципу меритократије, слободи али и принципу једнакости шанси! Уколико бисмо и пожелели да хипотетички успоставимо немогућ систем једнакости исхода, то би нужно значило и неједнакост шанси, будући да бисмо морали да „прилагодимо“ шансе употребом различитих критеријума. За оне мотивисаније, надареније, пожртвованије и коначно, у специфичном задатку *боље*, појединце критеријум бисмо морали да поставимо довољно високо да њихов резултат у коначници буде једнак резултату мање мотивисаних, надарених, посвећених и, у специфичном задатку *горих*, појединаца, за које би био успостављен довољно низак критеријум вредновања. На овај би начин очигледно била спутана слобода појединца, која би требала да игра кључну улогу у демократији, да остварује циљеве које постави, а који су у складу са његовим могућностима и способностима. Оваква нас ситуација неодољиво подсећа на упозорење Алексиса де Токевила (de Tocqueville, 2010:89), који је пре скоро два века приметио да је жеља за једнакошћу која буди у људима жељу да буду „снажни и цењени“, нажалост праћена урођеном тежњом појединца да све боље од себе спусти на свој ниво, и да више ужива у „једнакости у ропству него у неједнакости у слободи“. У својој критици егалитаризма, слично примећује и Нарвесон (Narveson, 1997: 288), који закључује да тежња таквој једнакости (исхода) нужно спутава „појединце који су изнадпросечни“ у тежњи да све сведе на просек. Медиокритетократија која гарантује једнакост просечности уместо меритократије која доноси нејед-

накост у форми супериорности најбољих и најзаслужнијих. Нажалост, неке савремене теорије елитизма, које ипак нису довољно компатибилне са развијеним системима демократије, интерпретирају ову идеју на исувише радикалан начин.

Морална (не)оправданост једнакости исхода

Пре него што покушамо да установимо моралну вредност и оправданост концепта једнакости исхода, потребно је дефинисати и објаснити морални статус једнакости уопште. Постоји изражена етичка димензија када год се говори о било којој врсти једнакости људи, а евидентна је и блиска повезаност појмова једнакости и праведности. Веома је уобичајено да се „принципи праведности бране као део теорије правде“, будући да неједнакост није „само ствар за жаљење, већ је неправедна“ (McKerlie, 1996:276). Као и већина феномена у етици, и једнакост се може посматрати из два угла – деонтолошког и телеолошког (углавном утилитаристичког). Деонтолошки приступ⁵, заснован на дужности, наглашава компоненту неправедности када испитује неједнакост, без обзирања на исход. Оно што је наша морална дужност јесте да поступамо праведно према људима, и да их у том смислу третирамо једнако, без обзира на то шта је корисније. Дакле, деонтологија не постулира да је неједнакост интринсично лоша, она просто вреднује „дела која производе неједнакост“ (Ibid:289) као лоша, будући да таквим делима кршимо априорну дужност да третирамо све људе праведно. Утилитаристички приступ⁶, заснован на користи, препознаје неправедан третман људи, тј. неједнакост, као морално неоправдану јер такав приступ не максимизира корист за највећи број људи. Дакле, „из перспективе морала, није важно да сви имају исто“ (Frankfurt, 2015:7), тј. да исход буде једнак за све, већ да се сви људи *третирају* као једнаки, без обзира да ли се то чини из априорне дужности или зато што једино једнаким третманом људи постижемо највећу могућу корист за највећи могући број људи. Чак и неки од најистакнутијих представника егалитаријанизма, као што је Нејгел (Nagel, 1991:72), сматрају да је основни морални концепт егалитаријанизма заправо „једнакост третмана... који се примењује на неједнакости које генерише друштвени систем, а не на неједнакости уопште“.

Било би веома тешко замислити постојање кохерентног етичког система који би оправдавао једнакост исхода занемарујући праведност и једнак третман свих људи, будући да бисмо на тај начин конструисали парадоксалну теорију правде у којој је праведност ирелевантна. Уколико бисмо желели да остваримо једнакост исхода, то би значило другачији третман људи са различитим карактеристикама и предиспозицијама, у напору да „нивелишемо“ њихове резултате како би били једнаки. Овакав би другачији третман био неп-

⁵ Деонтологија поставља дужност као централни појам етике, и налаже морално поступање из априорне дужности.

⁶ Утилитаристички приступ поставља принцип користи као централни у етици, те налаже да је морално оправдана акција она која доноси највећу корист највећем броју људи.

раведан, јер у огромној мери појединци *нису морално одговорни* за карактеристике и предиспозиције које поседују, а за чије се поседовање нису питали. Једнакост исхода стога није морално оправдана из перспективе деонтологије, јер нужно крши дужност да поступамо праведно према свим људима. Из перспективе утилитаризма једнако је тешко морално оправдати концепт једнакости исхода, будући да друштво, тј. највећи број људи, остварује највећу могућу корист само онда када је систем заснован на меритократији, тј. само онда када се свима даје иста прилика да својим способностима и карактеристикама донесу најбоље могуће резултате. Без обзира из које етичке перспективе посматрамо проблематику једнакости, чини се да је само једнакост шанси за све људе морално оправдан приступ, и да би напори сваког друштва које тежи праведности морали бити усмерени ка стварању једнаких, или макар што приближнијих, шанси за све појединце, у сваком аспекту живота.

Једнакост исхода и политичка коректност

Ваља приметити да снажан ветар у леђа концепту једнакости исхода даје чињеница да је он продукт извесно племените намере елитне интелигенције, и да је управо из академске елите „спуштен“ у сферу политике где директно утиче на животе обичних људи. Можда се у овој ситуацији препознају обриси чувеног Орвеловог запажања да су неке идеје толико безумне да само интелектуалци могу да поверују у њих, а да обичан човек никада не може бити толико безуман. Сowell (Sowell, 2011:23) брилијантно примећује огромну друштвену опасност имплементације интелектуалних идеја које се вреднују „само интерним критеријумима... и циркуларним методама валидације“ унутар академско-научног дискурса и које су одсечене од „фидбека спољног света“, тј. које можда теоријски изгледају могуће, али у реалности имају опасне и штетне импликације. Ову опасност додатно појачава потпуни изостанак било какве материјалне и личне одговорности интелектуалаца за идеју која се покаже, не само као неуспешна, већ и друштвено штетна; штавише, интелектуалци „уживају имунитет чак и од губитка репутације уколико се покаже да су погрешили“ (Ibid:25).

Иако је можда било за очекивати да ће се неутемељена квази-либерална и неомарксистичка идеја једнакости исхода, као алатке постизања социјалне правде, задржати тамо где је и настала, „искључиво на најопскурнијим рубовима академског света“ (Mingay, 2019:7) и међу ретким интелектуалцима екстремно леве провинијенције, она се на волшебан начин прелила у политички „мејнстрим“, и доживљава врхунац у последње две деценије. Ова је идеја полако али сигурно постала дубоко интегрисана у политичку идеологију најразвијенијих западних демократија, и у великој мери утиче не само на креирање политика, протокола и политичких норми, већ и на креирање такве политичке климе у којој је веома политички некоректно на било који начин критиковати или указивати на нелогичност, неправедности, контрадикторност и штетност имплементације концепта једнакости исхода у друштво. Данас се на темељу

концепта једнакости исхода изграђује, за нас интересантна, политика идентитета која захтева не једнаку шансу за све, већ једнаку заступљеност свих идентитета (пол, род, раса, религија, сексуално опредељење, итд) у свим сферама живота и свим занимањима. Ова се једнакост исхода настоји осигурати афирмативном акцијом у форми квота за сваку идентитетску групу унутар сваке друштвене институције и сваког друштвеног процеса у жељи постизања онога што се популарно назива инклузија и диверзитет. Из перспективе једнакости исхода то је једини социјално праведан резултат, а свака је критика таквог модела, било деонтолошка или утилитаристичка, политички некоректна и често се дочекује екстремно негативно, веома агресивно и са потпуном идеолошком заслепљеношћу.

Имплементација принципа једнакости исхода у институцији војске

Концепт једнакости исхода артикулише се у више различитих видова у друштву, као што су једнака дистрибуција прихода и зарада, једнака заступљеност у политичкој репрезентацији и образовању, итд. У нашем истраживању интересантна је артикулација ове идеје кроз једнакост исхода приликом избора занимања, тј. једнак резултат за све идентитетске групе у процесу селекције приликом запошљавања. Будући да је незаинтересован за, па чак и супротстављен идеји једнаких шанси за све који желе да се баве неких послом, овај концепт налаже да је једино социјално праведно и добро да у сваком занимању⁷ постоји једнака, или макар пропорционална, заступљеност идентитетских група. Чак и уколико занемаримо очигледно непремостиву препреку да постоји неограничен број „идентитета“ код сваког појединца (његова или њена етничка припадност, религија, раса, пол, сексуално опредељење, политичко опредељење, место становања, породични статус, навијачка опредељеност, итд) и фокусирамо се на политички најзаступљеније идентитете⁸, веома је тешко наћи етичко оправдање имплементације концепта једнакости исхода у институцији каква је војска.

Иако војска представља изузетно специфичну институцију која је у мноме намерно и у сврху издвојена из друштва⁹ (у случајевима чак и изолована), она је и даље директно под контролом политичког фактора. Додатно, теорија демократског елитизма сматра да је аутономија коју треба да ужива војна ели-

⁷ Иако је ово декларативно тако, примећује се да не постоји реалан интерес за једнакост исхода у занимањима која нису друштвено престижна, иако су идентитетски готово хомогена (зидари, рудари, медицинске сестре, итд), већ само за она занимања која уживају одређен виши друштвени углед. Ово указује на недоследност која у моментима заиста изгледа као крајње лицемерје.

⁸ Тренутно, идентитети који су у фокусу политике идентитета су раса, пол/род и сексуална опредељеност.

⁹ Војни објекти су физички одвојени од друштва, припадници војске носе униформу која их одваја од остатка друштва, војске имају своју полицију, понекад чак и судство, правила службе и кодексе понашања који потпуно одуарају од друштва, итд. Вероватно најчувенији војни теоретичар новог доба, Семјуел Хантингтон наводи да неговање правог војничког духа захтева од војске да се одвоји од друштва. (Huntington, 2004: 286)

та „,никаква или веома мала“ (Bealey, 1996:325), за разлику од других друштвених елита које постоје у друштву. Стога и не чуди што је у демократији „кадровска политика војске политички одређена, а питање ‘ко треба да служи’ је манифестно политичка одлука“ док се „дебате о кадровској политици војске одвијају у политичкој сфери“ (RAND, 2016:9,79). Штавише, кадровска политика у војсци је до те мере политизована у савременим демократским друштвима да представља „једину кључну област (од пет кључних области цивилно-војних односа које се тичу питања војне ефикасности) где постоји суштинска цивилно-војна разлика“ (Ibid:13). Стога и не изненађује присуство политичког одлучивања, које је увек бременисто идеолошком подлогом, у процесу стварања и модификовања кадровске политике у војсци. Немало је аутора који сматрају да војска, као „слуга друштва, мора рефлектовати кључне друштвене вредности, или ће у супротном бити означена као анахрона... и ‘разведена’ од друштва“ (Dunivin, 1997:20). У складу са тим, чак и традиционално другачија и јединствена војничка супкултура¹⁰ у модерним демократијама постаје „блиско поравнана са либералним цивилним друштвом, нарочито са концептима једнакости, ауторитета, диверзитета, братства и индивидуализма“ (Vest, 2002:57) и за очекивати је да ће ускоро вредности „једнакости, техничке изолације, индивидуализма, материјализма, инклузије, и диверзитета постати доминантне у оружаним снагама“ (Ibid:44).

Уколико се једнакост, као једна од носећих вредности демократије, редефинише као једнакост исхода, војничка супкултура и кадровска политика војске свакако би биле драстично измењени. У пракси би ово значили да би у процесу селекције војска морала да испуњава одређене квоте за сваки мањинску идентитетску групу, како би коначан резултат избора осликавао једнакост исхода. Будући да се војска базира на строгој хијерархијској структури, квоте би морале бити постављене у сваком сегменту (војници, подофицири, официри) и за сваки ниво напредовања. Практично, одређен број припадника сваке структуре (у војсци је то најлакше дефинисати као чинове) морао би припадати мањинској идентитетској групи чија би афирмација била у фокусу политичке елите – етничке мањине, жене, хомосексуалци, транс-родне особе, итд – нпр. одређен број генерала морају бити жене, одређен број официра мора бити хомосексуалан, одређен број војника мора бити из мањинске етничке групе, итд. Искуство ЈНА, у којој је поштован сличан принцип националног „кључа“ у кадровској политици, јасно је показало резултате једнакости исхода која игнорише компетенцију. Овакав приступ није новина ни за многе војске западних либералних демократија, будући да се он деценијама имплементира. Тако је већ почетком 90-их година прошлог века Официрска школа америчких Маринаца добила наредбу у којој се експлицитно наводи:

„Од овог момента... не примати не-мањине... тек пошто примимо довољно апликаната-мањина да испунимо мисију, можемо почети са пријемом апликаната-већине... Морамо моментално испунити мисију примања мањина, кон-

¹⁰ Готово сви значајни војни теоретичари – Хантингтон (Huntington), Јановиц (Janowitz), Москос (Moskos), Харт (Hart), Маршал (Marshall), итд. - сагласни су да специфична улога и природа војске нужно захтева и супкултуру која је значајно другачија од цивилне.

центришите се на њих... Овај је план благословен од стране виших моћи.“ (Luddy, 1994:390).

Јасно је да је већ тада дошло до ефективног померања са принципа једнакости шанси на принцип једнакости исхода унутар кадровске политике војске, а да се данас већ отворено говори о квотама не само за жене, већ и за хомосексуалце, транс-родне особе, итд. Међутим, као што смо видели из претходне аргументације, овакав ток догађаја у војној структури нема етичко оправдање, без обзира да ли му приступимо из деонтолошког или утилитаристичког угла. Наиме, приступом отелотвореним у наведеном примеру директно се крши деонтолошка заповест, тј. морална дужност да са свим људима поступамо правично (у овом контексту једнако), будући да су кандидати за официрску школу који долазе из већинског идентитета, третирани неједнако и неправично у односу на кандидате који долазе из мањинских идентитета, јер им није дата једнака шанса да постану део школе својим способностима и квалитетом. Са друге стране, самим тим да није постојала иста шанса за све кандидате, није испоштован утилитаристички принцип максимизирања користи. У овом случају, као и у било ком другом случају у контексту војске, апсолутни фокус је на користи друштва којем војска служи, а друштво може остварити највећу корист једино и искључиво уколико војску чине само они најбољи и најквалитетнији. Штавише, услед радикалне природе војске, сваки пропуст да се поступи утилитаристички приликом селекције (да се не одабере најбољи могући кандидат за било које место) и да се одлука диктира политичком коректношћу, може имати катастрофалне друштвене последице у перспективи, које се мере бројем повређених, осакаћених и погинулих. Инсистирање на видљивости различитих идентитета, којој се тежи применом једнаких исхода, такође је суштински супротстављено једном од кључних процеса унутар војске, процесу деиндивидуације¹¹. У напору војске да створи максимално ефикасну јединицу, „цивилни идентитет регрута мора се подредити потребама јединице“ (Luddy, 1994:381), до те мере да се појединачни идентитет изгуби, и да сви постану лако замењиви униформни делови јединице - целине од више вредности од појединца. На ову се чињеницу ослања готово свака војска на свету приликом обуке.

Погрешно скретање на путу једнакости

Веома дуго су друштва испаштала због субоптималне војске услед морално неоправданог непостојања једнаких шанси за одређене друштвене групе у војсци (жене, припадници мањинских етничких или расних група, итд.), проузрокованог расним, етничким, родним и другим предрасудама, односно „војном културом коју је карактерисала екслузија – мањина и жена...“ (Dunivin, 1997:2). Чинило се да су демократије коначно пронашле модел оптимизирања

¹¹ Процес деиндивидуације један је од најзначајнијих чинилаца превазилажења урођене одбојности убијања људи, и све оружане снаге се масовно ослањају на њега приликом обуке (Zimbardo, 2007:219-222)

војске „отварањем“ ове институције за све грађане, поштујући принцип праведног и једнаког третмана свих, и фокусирајући се *искључиво* на способности и квалитет појединаца у групи, који би гарантовао најбољи могући резултат. Међутим, „преливањем“ идеје једнакости исхода у политички мејнстрим либералних демократија, и тиме и у кадровску политику војске, друштво регресира на путу стварања оптималних оружаних снага, поново не дозвољавајући једнаке шансе свим групама (овога пута већинским идентитетским групама), услед политичке коректности. Дискутабилно је да ли се овакав приступ уопште може морално оправдати у било ком сегменту друштва ван сфере политике, где је можда могуће релативно добро аргументовати да је потребна једнака репрезентација свих у демократском систему. Међутим, чак и да може, војска представља толико јединствену и нужно другачију структуру у сваком друштву, да је покушај „пресликавања“ огромне већине процедура и норми цивилног друштва на војску извесно немогућ. Као што у делу војне етике која се бави етиком рата сваки покушај онога што се назива „домаћа аналогија“ (*domestic analogy* - примена цивилних мирнодобских норми на војску и рат) завршава веома неславно у логичким и здраворазумским парадоксима и антиномијама, тако је и покушај имплементације одређених политичко-идеолошких матрица вредности у војсци по принципу „домаће идеологије“ етички немогуће оправдати. Виђење екстремних заступника егалитаријанизма, да дистрибутивни принцип (у овом контексту у форми једнакости исхода) „има апсолутни приоритет у односу на утилитаристичка разматрања“¹² тј. да последице нису морално релевантне, је једнако примењиво на војску као и апсолутистичка забрана убијања без утилитаристичких разматрања. Дакле, у потпуности непримењиво и бесмислено у контексту војске.

Апсолутно не следи да војска из потребе да испуни агенду политичке коректности, ма колико год она можда била племенито мотивисана, има морално оправдање да угрози животе и добробит својих припадника, свесно стављајући њихове судбине у руке субоптималних кадровских решења¹³. Не постоји интринсичка морална вредност у диверзитету у војсци, нити диверзитет на било који начин гарантује оптималан резултат и највећу корист¹⁴. Штавише, на овај начин војска директно слаби своју основну функцију, а то је заштита друштва којем служи, зарад политичке коректности. Потпуно је ирелевантан разлог због којег долази до субоптималних кадровских решења унутар војске – да ли због предрасуда услед непоштовања принципа једнакости шанси или због поштовања супротстављеног принципа једнакости исхода. Уколико војска занемари принцип једнакости шанси, и не пружи *исту шансу свим иденти-*

¹² Ролсова (Rawls) варијанта егалитаријанизма посматра једнакост као основну вредност, која има апсолутни приоритет у односу на све друге вредности, по сваку цену. (McKerlie, 1996:277).

¹³ Ово се не односи само на надређене, већ на апсолутно све припаднике војске. Услед своје природе, а нарочито током ратних дејстава, сваки припадник војске у великој мери зависи од поступака сваког појединца у својој околини, од сваког човека у јединици. Тај моменат међусобне животне међузависности свих појединаца у јединици снажно утиче на карактер војничке културе.

¹⁴ Са друге стране, имплементација принципа једнаких шанси у војсци истовремено има и интринсичну вредност и резултује највећом могућном користи за друштво.

тетским групама и свим појединцима, она извесно ризикује субоптималан кадар и претходно наведене смртно-опасне импликације таквог кадра.

Закључак

Било која одлука која води смањивању ефективности и учинковитости војске зарад политичке коректности не може се морално оправдати, те стога ни имплементација принципа једнакости исхода у војсци нема оправдање. Ризик субоптималне војске исувише је велик за целокупно друштво, а политичка коректност која је производи једноставно је прескупа! Управо је војска која је базирана на максималној ефективности и вредностима готово супротним од многих елементарних либералних вредности гарант и предуслов мира и стабилности који су *condition sine qua non* изградње либералног демократског друштва, у којем грађани могу да у потпуности уживају у инклузији, диверзитету и толеранцији. Као што Лади (Luddy) пише, иако су вредности различитости, инклузије и сензитивитета кључне и неопходне идеје у сваком плуралистичком друштву, „војска мора да игра по веома другачијим правилима, јер има веома другачија очекивања од својим припадника. Иако војска тежи да ослика композицију и вредности друштва колико год је то могуће, војници неизбежно губе многе слободе које цивили узимају здраво за готово, јер за разлику од цивила, они се редовно суочавају са смрћу само зато што им то неко нареди“ (Luddy, 1994:381).

Војска формирана на вредности либералних демократија, а посебно на принципу једнакости исхода за све идентитете осуђена је да буде субоптимална оружана снага, што за многе мање народе може бити разлика између живота и смрти, победе и пораза, слободе и нестајања – разлика која се не може оправдати политичком коректношћу.

Напори одређених сфера интереса унутар друштвених наука и квазинаука¹⁵ да промовишу принцип једнакости исхода, а нарочито у институцији каква је војска могу се најједноставније објаснити као – ненаучни и антинаучни. Ненаучни из разлога што потпуно игноришу не само војне науке, већ и научне дисциплине хемије, биологије, антропологије, психологије па чак и логике и етике, што доводи до „раскола између интелектуалног живота и здравог разума“ (Pinker, 2002:X). Антинаучни зато што сваки покушај анализе, чак и најробуснијим научним апаратом и најегзактнијом методолошком подлогом, дочекују „политичким увредама и личним нападима“ (Ibid) онемогућавајући сваки вид научне дискусије. На тај начин, додатно срозавају и овако лош имиџ друштвених наука, свдећи је на „апологетику текуће... дистрибуције моћи, владајуће идеологије или просто тренутне политичке надмоћи“ (Бабић,

¹⁵ Као што пише Филипс (Philips, 2004: 20) у чувеној „Одбрани једнакости исхода“, основна је претпоставка свих студија расне и родне дискриминације да је непропорционално учешће неке групе у некој професији (нпр. мушкараца у војсци, прим. аут.) „prima facie доказ дискриминације, чак и када нема никаквих доказа који би показали намерну ексклузију“. Мало је тврдњи у науци које у овим размерама одударају од основних постулата науке.

2018:61), а вођени таквом идеолошком заслепљеношћу директно подривају кључне институције система и виталне интересе друштва.

Литература:

1. Bealey, Frank (1996): “Democratic Elitism and the Autonomy of Elites”, *International Political Science Review*, Vol. 17, No.3, 319-331
2. de Tocqueville, Alexis (2010): *Democracy in America*, Liberty Fund, Indiana
3. Dunivin, Karen O. (1997): *Military Culture A Paradigm Shift?*, Air University Press, Maxwell
4. Frankfurt, Harry G. (2015): *On Inequality*, PUP, Princeton
5. Friedman, Milton; Friedman, Rose (1980), *Free to Choose*, HBJ, New York
6. Hantington, Semjuel P. (2004): *Vojnik i država*, Centar za studije Jugoistočne Evorpe, FPN, Diplomatska akademija, Beograd
7. Knight, Carl (2009), “Describing Equality”, *Law and Philosophy*, Vol. 28, No. 4, 327-365
8. Luddy, John (1994): “Sensitive Killers: A New Age Dawns on Pentagon”, *World and I*, Vol. 9, 378-391
9. McKerlie, Dennis (1996): “Equality”, *Ethics*, Vol. 106, No.2, 274-296
10. Murray, Douglas (2019): *The Madness of Crowds*, Bloomsbury, London
11. Nagel, Thomas (1991): *Equality and Partiality*, OUP, Oxford
12. Narveson, Jan (1997): “Egalitarianism: Partial, Counterproductive, and Baseless”, *Ration*, Vol. 3, 280-295
13. Philips, Ann (2004): “Defending Equality of Outcome”, *Journal of Political Philosophy*, Vol. 12/1, 1-19
14. Pinker, Steven (2002): *The Blank Slate: The Modern Denial of Human Nature*, Penguin Books, New York
15. Pinker, Steven (2018): *Enlightenment Now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress*, Viking, New York.
16. RAND (2016): *Considerations for Integrating Women into Closed Occupations in U.S. Special Operations Forces*, Rand Corp., Santa Monica
17. Sen, Amartya K. (1992), *Inequality Reexamined*, HUP, Cambridge
18. Sowell, Thomas (2011): *Intellectuals and Society*, Basic Books, New York
19. Vest, Hugh S. (2002): *Employee Warriors and the Future of the American Fighting Force*, Air University Press, Maxwell
20. Zimbardo, Philip (2007): *The Lucifer Effect*, Random House, New York
21. Babić, Jovan (2018): „Nauka i stvarnost“ u *Ideja filozofskog fakulteta i savremeni univerzitet*, FFUIS, Pale
22. Kajtez, Ilija (2019): *Sociologija*, MC Odbrana, Beograd

POLITICAL CORRECTNESS IN ARMY BOOTS: ETHICAL CHALLENGES OF IMPLEMENTING THE EQUALITY OF OUTCOME PRINCIPLE IN THE MILITARY

Summary: This paper aims explore and explain the ethical challenges and moral justification of implementation of the equality of outcome principle in the specific institution of

the military. Author identifies and defines various ideas of equality and analyzes their moral justification from two basic ethical perspectives – deontological and utilitarian, and continues to outline the phenomenon of political correctness in modern liberal democracies which includes the idea of equality of outcome. Equality of outcome implies negation of equality of opportunity, and aims to guarantee equal representation and equal success of all identities in all fields, which is realized via creation of minimal quotas. By analyzing the implications of the use of the equal outcome principle and implementation of minimal quotas for various identity groups in the military, this paper aims to demonstrate the lack of its moral justification, as well as the damage caused by acting on political correctness in this context. Furthermore, author also criticize a part of the community within social sciences, which he identifies as responsible for the creation of such a political-ideological narrative that insists on political correctness articulated as equality of outcome.

Key words: military, equality, equality of outcome, equality of opportunity, political correctness, moral justification, quota

